Giovanni Battista Pergolesi: La serva padrona

doc. PhDr. Jozef Pauer, CSc.

Sobotná prechádzka starým mestom. Na nízkom Dunaji loďka unášaná prúdom a meravé ticho nad ňou. Deň sa farbí do svetelných tónov podvečera. Prejdem od nábrežia, na zastávke električky starí milenci a hlúčik stratených duší, aby som sa pustil ponad Vydricu k Hradu. Mesto je vyhňa, potí sa, nasiaknuté pachmi, prachom. Ľudia, neprítomnosť v očiach, syčia, funia. Osamelé tváre, nevšímavý taxík. Na popraskanej stene otvára sa oblok, vykloní sa ruka s krhlou. Voda vyteká z kvetníka, kvapky sotva dopadnú na chodník a vyparia sa. Pri Národnej rade si spomeniem na Bubenkovu ulicu, bola tu, pod Vodným vrchom, kým nezačali stavať budovu parlamentu. Osamelé domce, domčeky v radoch, zošľapané schody, vetché steny, komíny nakrivo. Ulička, akoby slepá, chodník, biela mačka pod dreveným krížom s plechovým Ukrižovaným… A tu sa dávna spomienka rozplynie. Schádzam dolu Zámockou. Kapucínska, Klariská. A som na Kapitulskej. V pazuchách uličiek perlí sa pot, leto sa rozlialo a mesto sa topí v pálivom suchu. V tom horúcom pulzovaní zacítim si tvár vo vánku pod stromami v Záhrade Domu Albrechtovcov. Duch tohto miesta nevyprchal, ešte stále je predchnutý zanieteným muzicírovaním.

A ďalšia popraskaná biela stena, rozletené okno a výkrik, či skôr skríknutie. Zvuk, ktorý spustil prúd diania, otvoril stavidlá fantázie pre jej plavbu do prístavu milosti, vymedzil priestor pre ďalšie prekonávanie vzdialeností medzi vecami, medzi ľuďmi, premosťovanie priepastí medzi mužom a ženou.

Je 1. augusta 2026, sedem hodín večer v Bratislave, na dvore u Albrechtovcov. Pergolesiho La Serva Padrona v inscenácii Tomáša Surého práve začala. Tým skríknutím mi pripomenul, že javy a udalosti sú viacsmerné, ale nie sú izolované. V tom zvuku sa inkarnovali veci, vzťahy postáv, scéna. Ten počiatočný zvuk výkriku ma vtiahol do centra magickej sféry, ktorá sa nerozprestiera len pred mojimi očami ako akýsi predmet, po ktorom siahnem, ale je všade okolo mňa, či stojím, či sedím, som uprostred diania tejto udalosti a všetko to prijímam. Tým počiatočným zvukom aktivizoval sluch. Otvoril prúd počúvania. Už nepôjde len o dívanie sa,

ISSN 2729-9031 ©Theatrica 2021-2026

ale najmä o intimitu načúvania, o hudbu, o vnútornú skúsenosť osobného rozhovoru. Réžia Tomáša Surého je koncipovaná so zámerom, aby sme dielo nielen videli, ale najmä počuli, a tak sa stali sami jeho centrom, jeho vtelením.

Giovanni Battista Pergolesi (hudba) a Gennaro Antonio Federico (libreto) svojím operným intermezom Slúžka paňou (v aktuálnej réžii Tomáša Surého) preukázali schopnosť urobiť zo všetkého, čo videli okolo seba, z tém, ktoré si osvojili tu i tam, od toho či onoho, svoj vlastný svet, svet situovaný v kontexte svojej doby, ale nielen ten, oni vytvorili aj svet pre nás, aj svet pre iných, svet ako taký. A tak je slúžka Serpina (v preklade malý had, čo prezrádza stránku slúžkinej povahy) z vlastnej prirodzenosti duchaplná i praktická, vtipná a pôvabná žena schopná so šarmom použiť ženský fígeľ na to, aby priviedla svojho pána, panovačného, pyšného i sympaticky ufrfľaného starého mládenca k “uvedomeniu” si svojej lásky k nej. Pán, pobúrený slúžkinou svojhlavosťou a drzosťou sa totiž rozhodol oženiť sa, aby sa tejto svojbytnej slúžky zbavil. Tá, hoci krehká, avšak svojou fantáziou a vitalitou, krásou a šarmom mocná, nerezignuje a čarom svojho pôvabu privedie pána k tomu, aby znenazdajky objavil vo svojom srdci lásku k nej. Serpina naučila svojho pána milovať ju, Uberto naučil svoju slúžku milovať ho.

Všetky charakteristické črty Serpiny, duchaplnosť a pôvab, príťažlivosť i figliarstvo aj ladnosť s impozantnou krásou a prirodzenosťou stelesnila Bianka Schallerová, mladá slovenská sopranistka s nádherným zafarbením hlasu. Brilantný, očarujúci spev. Benjamín Rudík, takisto náš mladý barytonista, sa zhostil interpretácie postavy Uberta s jemu vlastnou vzletnosťou, čo neznamená povrchnosť, ale naopak, autenticitu, intenzitu, a zároveň nestrojenosť, emocionálnu hĺbku a mieru pri stvárnení náladových výkyvov postavy. Rudík sa zaskvel, takisto ako Schallerová, po každej stránke vynikajúcim výkonom. Jeho hlas upútal svojou priezračnou jasnosťou, krásnou farbou tónu, prirodzeným tmavnutím v hlbokých tónoch. Obaja interpreti prepožičali svojim postavám, pri všetkej ich vtipnosti, živosti až živelnosti, pôvabné ženské čaro, respektíve mužnú vitalitu, a nad tým všetkým podmanivú ľudskú dôstojnosť a vznešenosť. A tá je vlastná magickej hudbe Pergolesiho, ktorú svojou interpretáciou artikulovane sprítomnila úžasná Musica aeterna s jej vynikajúcimi hudobníkmi pod umeleckým vedením Petra Zajíčka.

V komornom obsadení vystupuje i sluha Vespone, ktorý hoci nespieva, hrá významnú úlohu, najprv ako poslušný sluha svojho pána a neskôr, v prezlečení za kapitána Tempestu, fiktívny ženích Serpiny. Postavu Vesponeho, len pomocou posunkov, hry tela i obratným šermovaním kordom, na javisku vynikajúco stvárnil Tomáš Surý. Jeho komické polohy a figliarske prejavy v nemej interpretácii boli skvelé.

Zhrnuté, jednou vetou vyjadrené: Magické, povznášajúce predstavenie s vynikajúcim divadlom, nádherným podmanivým spevom, sublimnou hudbou. Režisér a všetci účinkujúci môžu byť spokojní, zaručenou satisfakciou im môžu byť nadšené tváre divákov, poslucháčov, ich živý, mohutný potlesk.

Na záver sa nedokážem vzdať potreby pristaviť sa ešte pár slovami pri práci režiséra. Tomáš Surý je mimoriadne kultivovaný režisér, ktorý sa vyznačuje vysokou senzibilitou pri vnímaní odtieňov komického, groteskného, arabeskného, tragického, má silný zmysel pre veselé a vážne, zmyselné a spirituálne, pre vášeň a pôvab, pre nízke a vysoké. Citlivo ich rozlišuje, ale dokáže sa so suverenitou povrazochodca pohybovať tak nad priepasťou, ktorá ich oddeľuje, ako aj po ostrí hranice, ktorá ich spája. A tým dosahuje oživujúci účinok úľavy, ale aj uvidenia a prijatia krásy, vznešeného spočinutia v tichom, pulzujúcom centre univerza pokoja, v ktorom sa hudba zlieva s prúdom bytia. Už vyššie som upozornil na jeho vnímavé porozumenie akustickej intimity, súvzťažnosti priestoru a zvuku a situovanosti diváka, poslucháča. Príkladom jeho vynaliezavosti v tejto inscenácii je aj úsporná (v prostriedkoch), no výrazná scénografia a kostýmy, ako aj jeho postava sluhu Vesponeho. Takisto s fascinujúcou ľahkosťou odolal pokušeniu využitia klauniád v tomto predstavení, pričom zachoval a s mimoriadnym efektom predviedol živú komediálnu dimenziu tejto opery. A s obdivuhodnou originalitou a sugestívnosťou využil v druhom intermezze tanec v jeho schopnosti spájať túžbu po sebavyjadrení človeka s radosťou z pohybu, s hrou, s erotikou. Vlastne magickou rečou tanca zopakoval v esenciálnej skratke celý láskyplný boj Serpiny a Uberta, jeho vyústenie v emocionálnom súzvuku, ktorý zaznieva v ich duete (Per te io ho nel core). Tu už naozaj netreba rozumieť ani slovko z taliančiny a dostaví sa slastná účasť a súznenie diváka, poslucháča, jeho pocit beztiaže a povznesenia.

ISSN 2729-9031 ©Theatrica 2021-2026

Aj toto Pergolesiho intermezzo uchopil Tomáš Surý presne v jeho pôvodnom zmysle. Nepodľahol dajakému "režijnému princípu", nenaletel lákadlám hýrivej komičnosti alebo javiskovej techniky. Vyšiel z Pergolesiho a odkryl zmysel jeho opery. Tomu som venoval vyššie časti môjho chvíľkového zamyslenia nad predvedením Pergolesiho opery-intermezza Slúžka paňou. A takisto odhalil a naplnil pôvodný zmysel operného intermezza: poskytnúť duši chvíľu na uvoľnenie, na spočinutie v úľavnom úsmeve po predchádzajúcom sústredenom vnímaní vážnych tónov vysokého diela, a či po namáhavom pracovnom dni alebo po útrapnom prekonávaní životných peripetií.

Ešte teraz znie vo mne nádherná hudba a spev.
Dotkli sa duše.
Spočinuli ako vánok na tvári v sparnej večernej chvíli v tieni košatej lipy.

ISSN 2729-9031 ©Theatrica 2021-2026

ISSN 2729-9031 ©Theatrica 2021-2026